

Počátky novověku

1) Expanze osmanským Turků do Evropy – ovládli Balkánský poloostrov a Malou Ásii, dobyli **1453 Cařihrad** a tím způsobili **zánik Byzantského císařství**, pokračovatele východořímské říše. Ohrožují Uhry (1526 bitva u Moháče). Panovníci ve střední Evropě usilují o koordinovaný postup proti Osmanům. Osmanská expanze narušila obchodní cesty na východ, což vedlo ke zdražení orientálního zboží.

2) Zámorské objevy

Od konce 14. století se v Evropě **nedostávalo drahých kovů, vzrostly ceny luxusního orientálního zboží a koření** dodávaného Araby a to vše nutilo evropské vladaře k investování do objevných plaveb.

Hledání nových cest do Indie – Španělé (Kryštof Kolumbus 1492 – objev Ameriky, Amerigo Vespucci, Vasco de Balboa, Fernao Magalhaes – obeplutí Země), Portugalci (Vasco da Gama, Bartolomeo Diaz).

Španělské koloniální výpravy v 16. století – cílem **conquistadorů (dobyvatelů)** bylo americké zlato. Říše Aztéků (Mexiko) byla dobyta 600 muži pod vedením Hernána Cortése. Říše Inků (Peru) byla zničena Franciscem Pizarrem.

První dělení světa mezi Španělskem a Portugalskem – 1494 – dohodou v Tordesillas byla stanovena **demarkační čára Atlantským oceánem**, která oddělila sféry vlivu obou velmocí. **Dohoda z roku 1529** - rozdělila sféry zájmu i na východní polokouli – je považována za **počátek kolonialismu**.

Nové koloniální mocnosti – kromě Španělska a Portugalska se jimi stávají **Nizozemí** (obchod s kořením) a **Anglie** (díky pirátským praktikám Francise Drakea a Waltera Raleigha).

Důsledky zámořských objevů:

- pokles hodnoty peněz vlivem přílivu drahých kovů ze zámoří
- šíření nových nemocí (syfilis, chřipka, spalničky, neštovice)
- nové plodiny (brambory, kukuřice, rajčat, kakao, ananas, tabák, bavlna), koření, drůbež (krocán, perlička)
- **obchod s otroky** – slabí Indiáni nahrazováni při práci odolnými otroky z Afriky
- **vznikají nová obchodní centra** – Antverpy, Londýn, Lisabon, Cádiz, Sevilla
- ztráta postavení italských měst (Janov, Benátky)
- **vznik obchodních společností** – např. Východoindická společnost
- **rozvoj peněžnictví** – vznikají nové bankovní domy, které poskytují úvěry panovníkům (Fuggerové)
- rozvoj manufaktur – roste výroba zboží pro trh (Nizozemí, Anglie), konec středověkého feudálního hospodářství

3) Vznik španělského státu

Sňatkem Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské **byla vytvořena dynastická unie**. Dobytím **granadského emirátu (1492)** byla **dokončena reconquista** (boj proti Maurům) a na celém území **převládá katolicismus**. Pro boj s kacíři byl **zřízen úřad svaté inkvizice**, který svými praktikami přispěl k vypuzení arabského a židovského obyvatelstva ze země.

4) Svatá říše římská národa německého

Název užívaný pro říši od 15. století, protože ji tvořily (po ztrátě švýcarských oblastí) **zejména německé oblasti**. Novým císařem se na **začátku 16. století stal Karel V.**, který ziskem španělského dědictví přispěl k tomu, že se **Habsburkové stali nejmocnějším panovnickým rodem v Evropě**.

5) Reformace

Reformatio = latinsky náprava, přetvoření. Nové hnutí za nápravu církve, které usiluje o návrat k původnímu poslání církve. Dochází k prolomení církevní jednoty západního křesťanství.

Cíle – přesné a přísné dodržování křesťanských mravních zásad tak, jak je stanoví Bible. Snaha o odstranění světské vlády církve.

Příčiny – probíhající krize v církvi, papežské schizma, odklon od ideálů prvotního křesťanství, svatokupectví, korupce uvnitř církve.

Počátky reformace – v Anglii učení **Johna Wycléfa (14. st.)**, **husitství** (15.st., poprvé uznána možnost vyznávat dvojí víru – **katolictví i kališnictví** – 1436 přijetí Basilejských kompaktát v Jihlavě).

Německá reformace v 16. století

Byla národním protiřímským církevním hnutím. V jejím čele stanul **Martin Luther**, augustiniánský mnich a profesor na univerzitě, představitel tzv. šlechtické reformace (odmítá radikální řešení). V roce **1517 sepsal 95 tezí proti církvi, které přibíl na dveře chrámu ve Wittenberku**. **Teze se staly základním manifestem reformace.**

Luther v nich vysvětlil, jak si představuje správný křesťanský život. Vystupuje proti odpustkům, morálnímu úpadku církve, zpochybňuje úlohu církve jako prostředníka mezi člověkem a Bohem, požaduje možnost přijímání pod obojí, bohoslužby v národním jazyce, překlad Bible do národního jazyka a zejména klade důraz na osobní víru jednotlivce. **Teze se staly základem pro vznik nové samostatné církve – luteránské (protestantské), která se odtrhla od římskokatolické církve, aby mohla začít fungovat na původních základech.** Radikální přívrženci reformace (sedláci) povstali proti útisku selského lidu vrchností a vyvolali **tzv. německou selskou válku.** Jejich cílem bylo dosažení zrušení poddanství, roboty a snížení odváděných dávek. Byli však poraženi. Mezi Lutherovy stoupence patřila i **část vyšší šlechty, která v roce 1529 veřejně protestovala** proti snaze císaře **prosadit v zemi pouze jedno náboženství – katolické.** Díky této události **získali označení protestanti.**

Války mezi protestanty a katolíky (Karel V.) ve Svaté říši římské národa německého ukončil roku **1555 Augsburský mír.** Protestanti dosáhli dočasně rovnoprávnosti s katolíky, **šlechtě a městům byla přiznána svoboda vyznání. Poddaní se musí řídit vírou vrchnosti: „Čí panství, toho náboženství“.**

V 16. století se šíří luterská reformace Evropou. Všichni příznivci nekatolického vyznání se označují jako **evangelíci.** Vznikají nová hnutí:

Kalvinisté (Švýcarsko) – Jan Kalvín 1536 - nauka o předurčení, prosazuje **přísnost a strohost (obrazoborectví).** **Hugenoti (Francie), Puritáni (Anglie), v Čechách novoutrakvisté (novokališníci) a novokřtění (Habáni).**

Katolická protireformace – snaha o **vnitřní reformu katolické církve,** snaží se zabránit dalšímu šíření reformace (Tridentský koncil). V rámci snahy o obrodu katolické církve byl **založen jezuitský řád,** který se věnoval prosazování katolické víry mezi evangelíky a pohany.

6) Renesance a humanismus

Šíří se z Itálie, kde měli vzdělanci bezprostřední kontakt s antickými památkami. Přináší nový způsob života i myšlení.

Humanus (lat.) = lidský, obrací pozornost od boha k člověku, k pozemským radostem, k lidským schopnostem.

Renaissance (lat.) = znovuzrození, umělci se inspirovali antikou, usilují o vzkříšení antické kultury a vzdělanosti.

Italská renesance – měla 3 vývojové etapy (14. až 16. století, pak přechází v **manýrismus**)

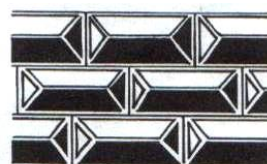
Centrem umění se stává Florencie (Lorenzo Medici) a později Řím (papežský dvůr). **Ve výtvarném umění** se uplatňuje **objev perspektivy, plastičnost malby, užívání pozadí a realistické zobrazení lidského těla, akty.** Významnými umělci jsou **sochaři – Donatello, Michelangelo Buonarroti, malíři – Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci, Rafael, Tizian, Tintoreto.**

Architektura – snaha o příjemné a pohodlné bydlení. Převažují světské stavby – paláce, vily, měšťanské domy.

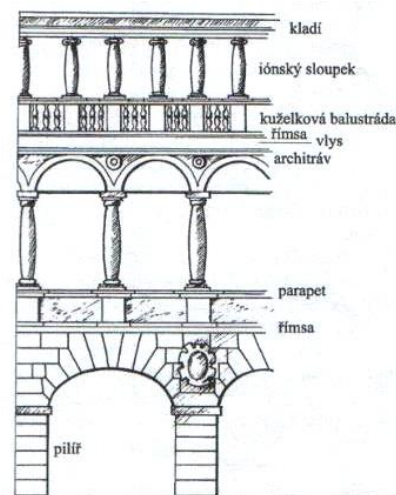
Typické znaky renesanční architektury:

horizontála staveb, římsy, kopule, oblouky, balustrády, omítnuté stavby, **sgrafita** (ornamenty vyškrabované do omítky), **štuková výzdoba,** propojení paláců se zahradou = **SALLA TERRENA.**

Příklady staveb – dóm ve Florencii, chrám sv. Petra v Římě, letohrádek Belvédér, Hvězda.

Psaníčkové sgrafito

Prvky renesanční architektury (arkády)

Renesanční umění v zaalpských zemích

šíří se až v 16. Století a je uzpůsobeno místním podmínkám, často jeví zcela osobité prvky. V malířství objevuje **olejomalbu a využití světla a stínu, rytiny** (dřevoryt, mědiryt). Mezi významné malíře patří – **Hieronimus Bosch, Jan van Eyck, Albrecht Dürer, Jan Holbein.**

Renesanční věda – poznání lidského těla a farmakologie (**Paracelsus**), heliocentrismus, kulatost Země, planetární systém (**Koperník, Kepler, Galileo Galilei, G. Bruno, Tycho de Brahe**), politika a společenská kritika (**Machiavelli, Erasmus Rotterdamský**), utopie (**Thomas More, Campanella**), zákony mechaniky a hydrostatiky.

7) Vynález knihtisku

1450 Johannes Gutenberg sestavil v německé Mohuči tiskařský lis. Knihy se staly dostupným zbožím, což přispělo k dalšímu šíření gramotnosti a vzdělanosti. Do roku 1500 bylo v českých zemích 6 tiskáren. První českou tištěnou knihou byla Trojanská kronika (o dobytí Tróje).

INKUNABULE = nejstarší tisky vytvořené do roku 1500.